

Tartu Ülikool
Psühholoogia instituut

Kristina Vedrinskaja

**Laste isiksuseomaduste muutused: Euroopa IDEFICS longituuduuringu
näitel**

Seminaritöö

Juhendaja: Kenn Konstabel, PhD

Läbiv pealkiri: laste isiksuseomaduste muutused

Tartu 2013

Kokkuvõte

Töö eesmärgiks on uurida, kuidas muutuvad laste isiksuseomadused kahe aasta jooksul kahes erinevas vanusegrupis. Lisaeesmärkideks on uurida sugudevahelisi ja linnadevahelisi erinevusi. Töö põhineb üleeuroopalise IDEFICS uuringu andmetel. Kasutasin 1049 lapse andmeid vanusevahemikus 2-9 aastat, kelle vanemad vastasid laste käitumise kohta mõlemal korral. Uuringus kasutati Mervielde ja De Fruyt poolt koostatud Hierarhilist Laste Isiksuseomaduste Küsimustikku (HiPIC).

Tulemused näitasid, et laste isiksuseomadustes toimuvad olulised keskmiste muutused kahe aasta jooksul kindlas suunas. Nooremas vanuserühmas meelekindlus ja sotsiaalsus oluliselt kasvasid, emotsionaalne stabiilsus aga langes. Kuigi vanuse kasvades oli märgata trendi isiksuseomaduste suurema stabiilsuse suunas, üldiselt statistiliselt olulisi gruppidevahelisi erinevusi ei ilmnenud: nooremas vanuserühmas oluliselt suuremad muutused toimusid ainult sotsiaalsuses. Tulemused näitasid ka mõningaid sugudevahelisi erinevusi toimunud muutustes. Linnadevahelistes tulemustes ei ilmnenud olulisi erinevusi.

Abstract

The aim of the study is to investigate the character of changes in children's personality during two years in two different age groups. The additional aim is to investigate gender and town differences. Study bases on Europe IDEFICS research data. It was used data of 1049 children in age 2-9 years, whose parents reported about children's behaviour on both times. The basis of the study is Hierarchical Personality Inventory for Children (HiPIC) (Mervielde & De Fruyt, 1999).

The results revealed significant mean-level changes in personality traits in concrete directions during two year interval. In younger age group conscientiousness and benevolence increased, emotional stability decreased. Although there was a tendency to a higher stability as age increased, no significant differences appeared in rank-order stability, excluding more change in benevolence in younger age group.

There was also evidence of some gender differences. Results didn't reveal any significant town differences.

Sissejuhatus

Käesoleva töö eesmärgiks on uurida, millised muutused toimuvad laste isiksuseomadustes kahe aasta jooksul ja milliseid arengulisi suundumusi saab selle juures tähele panna. Uurimus hõlmab perioodi alates koolieelsest east kuni noorema kooliea lõpuni.*

Töö aluseks on üleeuroopalise IDEFICS (toitumisharjumustest ja eluviisist tingitud terviseprobleemide identifitseerimine ja ärahoidmine lastel) longituuduuringu andmed (Ahrens jt, 2011). Uuringu peamiseks eesmärgiks oli uurida toitumisharjumustest ja eluviisist tingitud haiguste etioloogiat lastel ning luua uusi perspektiive Euroopa noore põlvkonna tervise ja arengutingimuste parandamiseks. IDEFICS uuringu andmed pakuvad väärtuslikku informatsiooni uurimaks keskkonna, geneetiliste ja käitumuslike faktorite koosmõju toitumis- ja eluviisiga seotud haiguste arengule lastel.

Antud töö kontekstis uuringust saadud andmed on väärtuslikuks allikaks uurimaks laste isiksuseprofiili ja selle muutust kahe aasta jooksul. Kuna laste isiksuseomaduste kohta pole väga palju uurimusi tehtud, arvan, et käesolev töö annaks oma panuse antud valdkonda Eesti valimi näitel. Et saada võimalikult mitmekülgsed tulemusi, jagasin uuringus osavõtnud lapsed kahte vanuserühma (koolieelses eas ja nooremas koolieas), samuti uurisin sugudevahelisi ja linnadevahelisi erinevusi.

---

*Käesoleva uuringu algseks ideeks oli uurida, kas projektiga „Vanem Vend Vanem Õde“ liitunud vabatahtlike isiksuseomadustes ja väärtushinnangutes toiumub süsteemseid muutusi tänu projektis saadud kogemusele. Paraku vähese katseisikute uuringust osavõtu tõttu teisel küsitluskorral pidin ma loobuma algsest ideest, kuna katseisikute valim osutus liiga väikseks, et selle põhjal saaks teha olulisi järeldusi. See-eest otsustasin kasutada olemasolevaid andmeid ning uurida muutusi erinevas vanuserühmas laste isiksuseomadustes. Selline otsus osalt tuleneb ka sellest, et algselt kaalusin proovida uurida ülalpool nimetatud projektis osalevaid lapsi, kuid longituuduuringuna idee tundus suhteliselt raskesti teostatav.

Teoreetiline tagapõhi

Töö aluseks on hierarhiline viiefaktoriline isiksusemodel, mis oli pakutud Mervielde & De Fruyt (1999) poolt laste isiksuseomaduste kirjeldamiseks. Mudel tuleneb temperamentide dimensioonide, mida tavaliselt kasutatakse laste individuaalsete erinevuste hindamiseks, integratsioonist hierarhilisesse isiksuseomaduste modelisse. Selle kontseptsioon on rohkem seotud täiskasvanute isiksuseomaduste Suure Viisiku (McCrae & Costa, 2003) struktuuriga, mis lähtub leksikaalsest analüüsist. Mudeli autorid väidavad, et hierarhiliselt organiseeritud süsteem on muuhulgas kasulik arenguliste trendide täpsemaks kaardistamiseks, kuna viie faktori laiaulatuslikkus võimaldab ennustada kõrgemaid korrelatsioone erinevate isiksuseomaduste vahel kahe arenguperioodi vältel. Asjakohaste käitumiste valik Hierarhilisesse Laste Isiksuseomaduste Küsimustikku (HiPIC) põhineb ulatuslikul kategoriseeritud laste isiksuseomaduste kirjelduste hulgal nende vanemate poolt. Autorid toovad oma mudeli välja järgmiselt:

- Sotsiaalsus (altruism, dominantsus, egotsentrism, kuuletumine, ärrituvus)
- Meelekindlus (keskendumisvõime, püsivus, kord, saavutusmotivatsioon)
- Ekstravertsus (energilisus, ekspressiivsus, optimism, tagasihoidlikkus)
- Kujutlusvõime (loomingulisus, intellekt, uudishimu)
- Emotsionaalne stabiilsus (ärevus, enesekindlus)

Suuremaks mudeli komponendiks on kombinatsioon Suure Viisiku heasoovlikkusest, lisaks dominantsus ja ärrituvus, mis kokku moodustab komponendi sotsiaalsuse nime all. Altruismi ja kuuletumise alaskaalad on kõige lähedasemad SV heasoovlikkusele, kuigi ei moodusta sotsiaalsuse põhikomponente.

Meelekindlus on põhimõtteliselt analoogne Suure Viisiku meelekindluse alaskaalale, mis on seotud saavutusvajadusega, enesedistsipliiniga ja kohusetunnega.

Ekstravertsuse alaskaalad on lähedased SV aktiivsusele ja positiivsetele emotsioonidele, tagasihoidlikkus on seltsivuse vastandiks. Näiteks aga ekspressiivsus, mis viitab emotsioonide vabale väljendusele saab olla seotud ka SV avatusega kogemusele.

Kujutlusvõime on mõnes mõttes sarnane kogemusele avatusele, ehkki kõige suurem laadung selle faktoriga on loomingulisusel.

Kõige väiksem faktor mudelist on emotsionaalne stabiilsus, mille moodustab peamiselt ärevus ja vähemal määral enesekindlus, kuna sellel on ka suur laadung ekstravertsusega. Ärevus on ka üks SV neurootilisuse alaskaaladest, kuid selle teised alaskaalad, nagu näiteks impulsiivsus ja vaenulikkus paigutuvad pigem HiPIC mudeli sotsiaalsuse faktorisse.

Eelnev analüüs on näidanud, et vaatamata väljatoodud erinevustele HiPIC mudeli faktorid saavad olla kontseptuaalselt ja empiirilisel seotud Suure Viisiku mudeliga ning kokkuvõttes HiPIC peaks soodustama laste individuaalsete erinevuste mõõtmise praktikat, mis seni pole pälvinud palju tähelepanu võrreldes täiskasvanute omaga (Mervielde & De Fruyt, 2002)

Roberts ja DelVecchio (2000) viisid läbi metaanalüüsi, kus vaatluse alla tuli 152 longituuduuringut, milles uuriti Suure Viisiku testimise-uuesti testimise meetodil korrelatsioone kümnes erinevas vanusegrupis, alates imikueast, mis olid seotud olulisemate eluperioodidega. Kui korrelatsioon varase lapsepõlve perioodil moodustas ligi 0.35, siis hilisema perioodi (koolieelne ja algkooliperiood) isiksuseomaduste konsistents oli mõnevõrra suurem ($r \sim 0.45-0.5$), mis on kooskõlas uuringu üldise järeldusega, et vanuse kasvades isiksuseomadused muutuvad rohkem stabiilsemaks, kuigi ei saavuta kunagi täielikku stabiilsust.

Üks teine metaanalüüs (Roberts, Walton & Viechtbauer, 2006) hõlmas isiksuseomaduste keskmiste muutuste longituuduuringuid ja näitas sotsiaalse domineerimise, meelekindluse ja emotsionaalse stabiilsuse üldist kasvu.

De Fruyt jt (2006) uurisid isiksuse järjepidevuse erinevaid tüüpe lapsepõlves ja teismeeas 36 kuu intervalliga, kasutades Hierarhilist Isiksuseomaduste Laste Küsimustikku (HiPIC) ning vastupidiselt Roberts ja DelVecchio (2000) tulemustele ei leidnud olulisi gruppidevahelisi erinevusi isiksuseomaduste stabiilsuses. Samuti pole leitud olulisi keskmiste muutusi vanuserühmades 6-7 ja 8-9 aastat, va langus emotsionaalses ebastabiilsuses alates 10 eluaastast ning väike langus meelekindluses ja kujutlusvõimes vanuserühmas 12 kuni 13 aastat.

Erinevad eluperioodid esitavad inimestele erinevaid nõudeid, millest võiks eeldada, et isiksuseomaduste individuaalsete erinevuste dünaamika sõltub ka sellest, millise konkreetse nõudega, või elulise kogemusega seistakse silmitsi. Mitmed longituuduuringud (nt Roberts, 1997; Robins, Caspi jt, 2002 in Edmonds, Fayard & Roberts, 2008) kinnitavad eeldust, et erinevad elukogemused võivad põhjendada individuaalseid erinevusi isiksuseomaduste muutustes.

Roberts, Wood ja Smith (2005) esitasid oma töös küsimuse, *miks* inimesed demonstreerivad kõikjale tungivaid normatiivseid arengumuutusi. Nad pakkusid välja Sotsiaalse Investeerimise teooria, mis on seotud pühendumusega sotsiaalsetele rollidele. Selle järgi eksisteerivad universaalsed, sotsiaalse eluga seotud ülesanded ja rollid ning panustamine nendesse rollidesse on seotud kõrgema meelekindluse, sotsiaalse dominantsuse, emotsionaalse stabiilsuse ja sotsiaalsuse tasemega. Nii näiteks ka ettevalmistus kooliperioodiks esitab lapsele esimesi tõsisemaid nõudmisi nii sotsiaalses kui ka akadeemilises plaanis ja panustamine uude rolli võib olla tugevaks isiksuseomaduste muutuste katalüsaatoriks suurema meelekindluse ja sotsiaalsuse poole.

Eisenberg, Duckworth, Spinrad ja Valiente (2012) uurisid meelekindluse omaduse arengu juuri fookusega eneseregulatsioonile, akadeemilisele motivatsioonile ja normide internaliseerimisele ning leidsid, et meelekindluse komponendid ilmnevad juba varases lapsepõlves ja olulist osa nende arengus mängivad ka keskkonna faktorid.

Hüpoteesid:

Lähtudes tehtud uuringutest püstitasin järgmised hüpoteesid:

Hüpotees1: laste isiksuseomadustes toimuvad kahe aasta jooksul olulised keskmiste muutused kindlas suunas.

Hüpotees2: vanemas vanuserühmas laste isiksuseomadused muutuvad stabiilsemaks.

Hüpotees3: lastel on sugudevahelised erinevused toimunud muutuste osas.

Hüpotees4: suurlinna kogemus kutsub esile erinevusi toimunud muutuste osas.

Tuginedes ülalpool toodud uurimuste leidudele, eeldaksin suuremaid muutusi laste isiksuseomaduste osas meelekindluses ja sotsiaalsuses. Julgen ka arvata, et see, millisest linnast laps pärineb (suurlinn nagu Tallinn või väiksem linn), võib samuti olla erinevuste põhjustajaks, kuna suurlinnas on tavaliselt mitmekülgsemad võimalused eneseteostamiseks ja uute avastuste tegemiseks.

Meetod

Osalejad

Uuringu katseisikuteks olid lapsed vanuses 2 kuni 9 aastat, kes käisid kas lasteaias või algkoolis, kokku 16 224 last kaheksast erinevast riigist. Eestist kokku võttis osa 1777 last, nende kodulinnaks olid kas Tallinn või Tartu. Käesolevas uuringus kasutasin 1049 lapse andmeid, kelle vanemad vastasid mõlemal küsitluskorral. Püstitatud hüpoteeside kontrollimiseks moodustasin kaks vanuserühma: noorema (2 kuni 5 aastat esimesel küsitluskorral) ja vanema (6 kuni 9 aastat esimesel küsitluskorral).

Mõõtvahendid

IDEFICS uuringus kasutati lapsevanemate küsimustikku. Vanemad esitasid andmeid oma laste kohta, mis hõlmasid nende eluviisi, tervist ja heaolu, vabaajategevusi ja tarbimiskäitumist ning sotsio-demograafilist informatsiooni. Lapse käitumise hindamiseks kasutati Hierarhilist Laste Isiksuseomaduste Küsimustiku (HiPIC) (Mervielde & De Fruyt, 1999) lühendatud eestikeelset versiooni. Küsimustik sisaldab kokku 43 küsimust ja nad moodustavad 18 alaskaalat. Küsimused kirjeldavad lapse erinevaid käitumisviise (nt tahab teada asjade tuuma; ei püsi hetkegi paigal). Laidre ja Konstabel (2013) uurisid antud küsimustiku versiooni sisemist reliaablust ning leidsid, et nooremas rühmas reliaabluse koefitsiendid varieerusid alates 0.66 kuni 0.83 ning vanemas rühmas alates 0.72 kuni 0.82.

Katse käik

Oktoobris 2007 oli viidud läbi esimene küsitlusvoor. Laste vanematele saadeti individuaalselt kirja kutsega uuringus osalemiseks. Kiri sisaldas brošüüri uuringu eesmärkidest ja komponentidest, samuti nõustumisvormi. Vanematel tuli märkida vastust iga lapse käitumist kirjeldava väite järele numbritega 1 kuni 5 vastavalt sellele, kui iseloomulik selline käitumine kirjeldatavale lapsele on olnud viimase aasta jooksul. 1 tähendas, et kirjeldatav käitumine ei ole lapsele iseloomulik ja 5 – on väga iseloomulik. Protseduuri korrati täpselt kahe aasta pärast (oktoober 2009).

Andmete analüüsimiseks kasutasin programmi SPSS, kus uurisin aja mõju laste isiksuseomadustele kahe küsitluskorra vahel vanuserühma, soo ja linna lõikes; leidsin isiksuseomaduste keskmised tulemused ja nende erinevuse olulisust. Lõpuks leidsin küsitluskordade vahelisi korrelatsioone ja nende erinevuse olulisust erinevate gruppide lõikes.

Tulemused

Uurisin, kas laste isiksuseomaduste keskmistes tulemustes esineb aja mõju mingis kindlas suunas. Tulemused näitasid, et kahe aasta jooksul kõigis isiksuseomadustes toimusid statistiliselt olulised muutused, kuid erinevates gruppides muutuste süsteemaatilisus on erinev.

Vanuserühma lõikes noorem rühm demonstreeris statistiliselt olulisi muutusi sotsiaalsuses, meelekindluses ja emotsionaalses stabiilsuses, kusjuures vanemas rühmas sai täheldada vastupidist tulemust: statistiliselt olulised muutused toimusid ainult ekstravertsuses ja kujutlusvõimes. Sotsiaalsuse keskmine skoor nooremas rühmas tõusis: esimesel küsitluskorral oli see 32,02 (SD = 6,12) ja teisel - 33,5 (SD = 6,39), erinevuse olulisusega $p < 0,01$. Meelekindlus samuti läks kõrgemaks: esimesel küsitluskorral keskmine skoor oli 33,35 (SD = 5,55) ning teisel korral 34,42 (SD = 5,88), erinevuse olulisusega $p < 0,01$. Emotsionaalne stabiilsus läks aga madalamaks: keskmine skoor esimesel küsitluskorral oli 23,15 (SD = 4,5) ja teisel - 22,28 (SD = 4,71), erinevuse olulisusega $p < 0,01$. Ekstravertsuse keskmine skoor vanemas vanuserühmas läks madalamaks: esimesel küsitluskorral oli see 37,51 (SD = 5,3), teisel korral - 36,0 (SD = 5,63), erinevuse olulisusega $p < 0,01$; samuti kujutlusvõime vähenes: esimesel küsitluskorral skoor oli 27,37 (SD = 4,05) ja teisel - 26,64 (SD = 4,46), erinevuse olulisusega $p < 0,01$. Kokkuvõtvalt on tulemused toodud tabelis 1.

Tabel 1. Keskmised tulemused isiksuseomadustes ja nende erinevuse olulisus kahes vanuserühmas esimesel ja teisel küsitluskorral.

Faktor ja vanuserühm	1	2	Erinevuse olulisus
Sotsiaalsus			
Noorem	32,02	33,5	**

Vanem	34,11	34,44	ns
Meelekindlus			
Noorem	33,35	34,42	**
Vanem	34,14	34,22	ns
Ekstravertsus			
Noorem	39,03	38,71	ns
Vanem	37,51	36,0	**
Kujutlusvõime			
Noorem	27,79	28,12	ns
Vanem	27,37	26,64	**
Emotsionaalne stabiilsus			
Noorem	23,15	22,28	**
Vanem	21,52	21,54	ns

Noorem: N= 485; Vanem: N= 564, ** = $p < 0,01$, * = $p < 0,05$, ns = pole oluline

Uurides sugudevahelisi muutusi, leidsin, et olulised muutused nii poiste, kui tüdrukute puhul toimusid sotsiaalsuses, ekstravertsuses ja emotsionaalses stabiilsuses. Sotsiaalsus kasvas mõlemas grupis olulisusega $p < 0,01$, ekstravertsus ja emotsionaalne stabiilsus aga langesid vastavalt olulisustega $p < 0,01$ ja $p < 0,05$. Meelekindluses ainult tüdrukutel ilmnis statistiliselt oluline muutus: keskmine skoor esimesel küsitluskorral oli 34,57 (SD = 5,81), teisel korral - 35,3 (SD = 6,23), keskmised erinesid olulisusega $p < 0,01$. Statistiliselt oluline langus kujutlusvõimes esines ainult poistel: esimesel korral keskmine skoor oli 27,2 (SD = 4,54), teisel korral - 26,71, erinevuse olulisusega $p < 0,05$. Tabelis 2 on toodud kokkuvõtlikud tulemused sugudevahelistest muutustest.

Tabel 2. Sugudevahelised keskmised tulemused isiksuseomadustes ja nende erinevuse olulisus esimesel ja teisel küsitluskorral.

Faktor ja sugu	1	2	Erinevuse olulisus
Sotsiaalsus			
Poisid	32,77	33,5	**
Tüdrukud	33,49	34,46	**
Meelekindlus			
Poisid	32,91	33,23	ns
Tüdrukud	34,57	35,3	**
Ekstravertsus			
Poisid	37,89	36,82	**

Tüdrukud	38,5	37,64	**
Kujutlusvõime			
Poisid	27,2	26,71	*
Tüdrukud	27,89	27,88	ns
Emotsionaalne stabiilsus			
Poisid	22,26	21,9	*
Tüdrukud	22,29	21,87	*

Poisid: N= 499; Tüdrukud: N= 550, ** = $p < 0,01$, * = $p < 0,05$, ns = pole oluline

Linnadevahelistes keskmistes tulemustes ei ilmnenud märgatavaid erinevusi (vt tabel 3). Nii Tallinna, kui Tartu laste isiksuseprofiil muutus üheselt: sotsiaalsus ja meelekindlus kasvasid, vastupidine tendents oli ekstravertsusel ja emotsionaalsel stabiilsusel; kujutlusvõimes ei ilmnenud statistiliselt olulisi muutusi.

Tabel 3. Linnadevahelised keskmised tulemused isiksuseomadustes ja nende erinevuse olulisus esimesel ja teisel küsitluskorral.

Faktor ja linn	1	2	Erinevuse olulisus
Sotsiaalsus			
Tallinn	32,91	33,74	**
Tartu	33,39	34,28	**
Meelekindlus			
Tallinn	33,66	34,25	*
Tartu	33,9	34,38	*
Ekstravertsus			
Tallinn	38,21	37,27	**
Tartu	38,2	37,23	**
Kujutlusvõime			
Tallinn	27,49	27,24	ns
Tartu	27,64	27,41	ns
Emotsionaalne stabiilsus			
Tallinn	22,3	21,92	*
Tartu	22,26	21,85	*

Tallinn: N= 540; Tartu: N= 509, ** = $p < 0,01$, * = $p < 0,05$, ns = pole oluline

Kontrollisin, kas vanuserühmade vahel esineb erinevusi isiksuseomaduste stabiilsuses. Ainuke statistiliselt oluline tulemus ilmus sotsiaalsuses: nooremas vanuserühmas toimusid antud isiksuseomaduses suuremad muutused võrreldes vanema vanuserühmaga. Tulemused on esitatud tabelis 4.

Tabel 4. Esimese ja teise küsitluskorra vahelised korrelatsioonid isiksuseomadustes ja nende erinevuse olulisus kahes erinevas vanuserühmas.

	Noorem vanuserühm	Vanem vanuserühm	Erinevuse olulisus
Sotsiaalsus	0,607	0,699	*
Meelekindlus	0,639	0,664	ns
Ekstravertsus	0,617	0,676	ns
Kujutlusvõime	0,588	0,644	ns
Emotsionaalne stabiilsus	0,582	0,627	ns

* = $p < 0,05$, ns = pole oluline

Vaatasin, kas lastel on sugudevahelisi erinevusi toimunud muutuste osas. Tabelist 5 on näha, et olulisusega $p < 0,01$ esines erinevus kujutlusvõimes. Poistel muutus see kahe aasta jooksul rohkem kui tüdrukutel. Teiste isiksuseomaduste osas statistiliselt olulisi erinevusi ei ilmnenud.

Tabel 5. Esimese ja teise küsitluskorra vahelised korrelatsioonid isiksuseomadustes ja nende erinevuse olulisus soo lõikes.

	Poisid	Tüdrukud	Erinevuse olulisus
Sotsiaalsus	0,652	0,657	ns
Meelekindlus	0,640	0,646	ns
Ekstravertsus	0,673	0,638	ns
Kujutlusvõime	0,556	0,670	**

Emotsionaalne stabiilsus	0,625	0,597	ns
--------------------------	-------	-------	----

** = $p < 0,01$, ns = pole oluline

Lõpuks oli huvitav teada saada, kas see, millises linnas laps elab mõjutab tema isiksuseomadusi. Korrelatsioonide tulemused ei näidanud siinkohal statistiliselt olulist erinevust, küll aga võib siiski panna tähele, et võrreldes Tartu lastega Tallinna lastes toimub natuke rohkem muutusi kõikides isiksuseomadustes (tabel 6).

Tabel 6. Esimese ja teise küsitluskorra vahelised korrelatsioonid isiksuseomadustes ja nende erinevuse olulisus linna lõikes.

	Tallinn	Tartu	Erinevuse olulisus
Sotsiaalsus	0,654	0,657	ns
Meelekindlus	0,633	0,670	ns
Ekstravertsus	0,654	0,661	ns
Kujutlusvõime	0,614	0,615	ns
Emotsionaalne stabiilsus	0,587	0,633	ns

---

ns = pole oluline

Arutelu ja järeldused

Nii nagu eeldasin, laste isiksuseomadustes toimusid olulised muutused kahe aasta jooksul. Kui vaadata üldist trendi, siis meelekindlus ja sotsiaalsus kasvasid, ekstravertsus ja emotsionaalne stabiilsus aga langesid, kujutlusvõimes ei esinenud kindlat trendi. See tulemus on kooskõlas Roberts, Walton & Viechtbauer (2006) tulemusega sotsiaalse dominantsuse ja meelekindluse kohta ning kinnitas minu eeldusi nende isiksuseomaduste muutuse osas. Samas ülalpool nimetatud uuringu tulemustes ilmnes ka emotsionaalse stabiilsuse üldist kasvu, minu töö tulemused aga ei kinnitanud seda eeldust.

Kui vaadata vanuselisi erinevusi, siis siin minu leiud ei läinud kokku De Fruyt jt (2006) uuringu tulemustega, mis ei näidanud olulisi keskmiste muutusi vanuserühmiti. Vastupidi, leidsin, et nooremas rühmas oluliselt kasvasid sotsiaalsus ja meelekindlus ja langes emotsionaalne stabiilsus, mida ei saanud täheldada vanema grupi jaoks. Pakun seletust, et esimesed lasteaia- või koolikogemused nooremas vanuserühmas avavad lastele võimalusi luua uusi suhteid ja õppida neid hoidma, samuti panevad tõsisemalt proovile lapse püsivust, konkurentsivõimet ja saavutusmotivatsiooni. Emotsionaalse stabiilsuse langus nooremas vanuserühmas võib osalt olla tingitud asjaolust, et pärast kaheaastast vahet paljud noorema rühma lapsed on valmis kooliperioodiks või teevad oma esimesi samme sellel suunal. Vahetult enne seda esitatakse nendele lastele tavaliselt suuremad nõudmised (nt ettevalmistustunnid lasteaias), et nad oleksid valmis akadeemilises maailmas hakkama saama. Kuna aga isiksuseomadused on sellel perioodil vähem stabiilsemad, kutsub paratamatult suurenenud nõudmiste maht esile kõrgema ärevuse. Ilmselt vanema vanuserühma kogemused ei ole enam selles mõttes nii uudsed, seega ka ülalnimetatud isiksuseomadused tasapisi stabiliseeruvad. Korrelatsioonide analüüs osalt kinnitas seda ideed: kuigi isiksuseomaduste stabiilsuses ei esinenud olulisi erinevusi peale erinevust sotsiaalsuses, keskmiselt vanem rühm demonstreeris suuremat isiksuseomaduste stabiilsust. Võrreldes Roberts ja DelVecchio (2000) tulemustega korrelatsioonide konsistents osutus ka keskmiselt kõrgemaks ($r \sim 0,6$): laste isiksuseomaduste stabiilsus võib-olla on tegelikult olnud seni natuke alahinnatud. Lastel on ikkagi tavaliselt suhteliselt vähe isiklikku valikuvabadust ja nende elu tihti allub ühele rütmile (lasteaia, kooli päevakord) ja konkreetsetele nõudmistele, mis mõnes mõttes soodustab stabiilsust. Igal juhul antud töö tulemused on sarnased De Fruyt jt (2006) poolt saadud korrelatsioonide koefitsientide suuruslega, seega asi võib olla ka mõõtvahendi (antud juhul HiPIC) spetsiifikas.

Sugudevahelisest analüüsist tuli välja, et võrreldes poistega tüdrukud demonstreerisid ajaga suuremat meelekindlust. Mõnes mõttes ei ole see väga üllatav tulemus, kuna tüdrukud on üldiselt suuremad „korraarmastajad“. Võrreldes tüdrukutega oluliselt suurem muutus toimus poiste kujutlusvõimes: kahe aasta jooksul langes see märgatavalt. See tundub natuke üllatav, sest kuna poisid on reeglina rohkem tegutsejad, käib sellega kaasas ka suurem uudishimu, samas aga ei pruugi see jätta aega liigseks „unistamiseks“.

Kuigi eeldasin mõningaid linnadevahelisi erinevusi, ei esinenud siin statistiliselt olulisi tulemusi, ehkki Tallinna laste puhul on märgata natuke suuremaid muutusi. Ilmselt see, millisest linnast laps pärineb ei oma märgatavat mõju isiksuseomadustele, sest

üldiselt linnaelu pakub võrdlemisi sarnaseid üleskasvu kogemusi, kuigi need kogemused võivad varieeruda näiteks vastavalt sellele, millises linnaosas laps elab, kui palju on seal suhtlemis- ja eneseteostusvõimalusi jne.

Uuringu piirangud ja edasised arendused

Ajaliste piirangute tõttu uurimus keskendus peamiselt HiPIC mudeli peafaktorite analüüsile. Vaatamata sellele, et HiPIC mudel paljus sarnaneb Suure Viisiku mudelile, eristab seda siiski keerukam ja mitmetähenduslikum alaskaalade struktuur, mis nõuab suuremat süvenemist erinevate isiksuseomaduste seoste uuringusse, võimaldades täpsemalt vaadelda arengulisi suundumusi.

Pakuks samuti huvi uurida seda, kuidas laste enesekohased hinnangud kooskõlastuvad vanemate hinnangutega ja kas sealt tuleks sama faktorite struktuur.

Kasutatud kirjandus:

Ahrens, W., Bammann, K., Siani, A., Buchecker, K., De Henauw, S., Iacoviello, L. jt. (2011). The IDEFICS cohort: design, characteristics and participation in the baseline survey. *International Journal of Obesity*, 35, 3-15.
doi:10.1038/ijo.2011.30

De Fruyt, F., Bartels, M., Van Leeuwen, K., De Clercq, B., Decuyper, M., Mervielde, I. (2006). Five types of personality continuity in childhood and adolescence. *Journal of Personality and Social Psychology*, 91, 538-552.
doi: 10.1037/0022-3514.91.3.538

Edmonds, G., Jackson, J., Fayard, J., Roberts, B. (2008). Is character fate, or is there hope to change my personality yet? *Social and Personality Psychology Compass*, 2/1, 399-413.

Eisenberg, N., Duckworth, A., Spinard, T., Valiente, C. (2012). Conscientiousness: origins in childhood? *Developmental Psychology*, 17, 1-19.
doi: 10.1037/a0030977

Laidre, K., Konstabel, K. (2013). Avaldamata käsikiri.

McCrae, R., Costa, P. (2003). Personality in adulthood. A Five-Factor Theory perspective. New York: The Guilford Press.

Mervielde, I., De Fruyt, F. (1999). Construction of the Hierarchical Personality Inventory for Children (HiPIC). *Personality Psychology in Europe*, 7, 107-127.

Mervielde, I., De Fruyt, F. (2002). Assessing children's traits with the Hierarchical Personality Inventory for Children. In B. de Raad & M. Perugini (Eds.), *Big Five assessment* (129-146). Hogrefe & Huber Publishers.

Roberts, B., Wood, D., Smith, J. (2005). Evaluating Five Factor Theory and social investment perspectives on personality trait development. *Journal of Research in Personality*, 39, 166-184.

doi:10.1016/j.jrp.2004.08.002

Roberts, B., Walton, K., Viechtbauer, W. (2006). Patterns of mean-level change in personality traits across the life course: a meta-analysis of longitudinal studies. *Psychological Bulletin*, 132, 1-25.

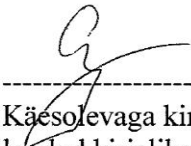
doi: 10.1037/0033-2909.132.1.1

Roberts, B., DelVecchio, W. (2000). The rank-order consistency of personality from childhood to old age: A quantitative review of longitudinal studies. *Psychological Bulletin*, 126,

3-25.

Tänuavaldused

Soovin avaldada tänu oma juhendalajele Kenn Konstabelile väärtuslike ideede ja andmete käsutusse andmise eest.

Käesolevaga kinnitan, et olen korrektselt viidanud kõigile oma töös kasutatud teiste autorite poolt loodud kirjalikele töödele, lausetele, mõtetele, ideedele või andmetele.

Olen nõus oma töö avaldamisega Tartu Ülikooli digitaalarhiivis DSpace.

Kristina Vedrinskaja
